

КОЕФІЦІЄНТ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ В АНАЛІЗІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Олексій
Ромашенко,
аспірант кафедри
фінансів ДВНЗ
«Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ

В статті досліджуються тенденції динаміки і закономірності формування складових, за якими визначається коефіцієнт «ділової активності»: обсяг страхових платежів і валюти балансу, а також визначається оптимальне співвідношення цих обсягів, яке забезпечує зростання останнього. На основі аналітичного групування розглядається вплив ділової активності на кінцеві результативні показники, за якими оцінюються діяльність страхових компаній.

Підвищення ефективності і якості діяльності страхових компаній є однією з важливих проблем сучасного страхового ринку. Ця проблема містка, багатогранна і включає в себе широкий комплекс аспектів, пов'язаних з специфікою діяльності страховиків. Особливості цієї діяльності зумовлюються тим, що на відміну від сфери виробництва, де товаровиробник спочатку здійснює витрати на випуск продукції, а вже потім компенсує їх за рахунок виручки від реалізації, страховик спочатку акумулює кошти, що надходять від страхувальника, створює необхідний страховий фонд, а лише після цього несе витрати, пов'язані з компенсацією збитків за укладеними страховими угодами [1, с. 426]

В цих умовах важливим аспектом проблеми є визначення показників і факторів, від яких залежить ефективність функціонування страхових компаній на конкурентному стихійному ринку.

Як відомо, ефективність діяльності страхових компаній характеризується системою (комплексом) економічних показників, умов і факторів. Одним із важливих в цій системі є показник (коефіцієнт) ділової активності. За визначенням, наведеним в літературних джерелах, цей показник визначається відношенням суми надходжень страхових платежів до валюти балансу на певну дату і характеризує, наскільки ефективно страхова компанія використовує ресурси, які знаходяться в її розпоряд-

женні. Значення показника відповідає числу оборотів капіталу страхових компаній, які приносять прибуток або збиток [2, с. 18]. Проте аналітичний зміст коефіцієнта ділової активності варто розглядати в двох аспектах: як показник, що характеризує економічну ефективність діяльності страхових компаній, і як фактор, який зумовлює цю ефективність.

З метою економічного аналізу дослідимо цей коефіцієнт, по-перше, як результативну ознаку. При цьому, розглядаючи коефіцієнт «ділової активності» як узагальнюючий синтетичний показник, необхідно мати на увазі, що останній формується внаслідок взаємодії множини різноманітних економічних умов і факторів, які діють як безпосередньо так і опосередковано на страховому ринку. Тому дослідження тенденцій формування цього коефіцієнта має винятково важливе значення для оцінки діяльності страхового ринку.

З метою кількісного визначення взаємозв'язків, взаємообумовленості і співвідношення показників результативності діяльності страховиків, особливо при з'ясуванні ролі того чи іншого фактора в формуванні цих показників, автором використані аналітичні групування і аналіз паралельних динамічних рядів.

Спираючись на теоретичні і методологічні положення щодо використання аналітичного групування, здійснено пошуковий аналіз наявності взаємозв'язків між розмірами результативних

показників і окремими факторами. При цьому використані два типи аналітичних групувань: результативні, коли групувальною ознакою є рівень результативних економічних показників, і факторіальні, якщо в основу групування покладені фактор або група факторів, що визначають рівень

економічного результативного показника.

Дослідження здійснено на матеріалах вибіркової сукупності 90 страхових компаній. В табл. 1 показана динаміка розвитку показників валюти балансу, страхових платежів і ділової активності в розрахунку на одну компанію.

Таблиця 1*

Динаміка показників, за якими формується коефіцієнт ділової активності страховиків у розрахунку на 1 компанію

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Валюта балансу, тис.грн.	14 834,8	22 732,4	59 031,3	59 031,3	79 555,7	113 541,6	138 454,6	171 092,7	203 075,8	185 924,2
Страхові платежі, тис.грн	16 312,8	22 174,4	50 715,7	51 661,2	60 035,9	72 187,6	84 434,5	123 281,3	148 052,2	121 549,5
Коефіцієнт ділової активності	1,10	0,98	0,86	0,88	0,75	0,64	0,61	0,72	0,73	0,65

За даними таблиці видно, що обсяги валюти балансу та страхових платежів протягом 10 років зростають: валюти балансу у 12,53 раза, а страхових платежів у 7,45 раза. Як свідчать наведені дані, обсяг валюти балансу зростає більш швидкими темпами порівняно із зростанням обсягу страхових платежів. Коефіцієнт перевищення в цьому порівнянні, обчислений за формулою:

$$K_{в.п.} = \frac{>O_{б}}{<O_{м}} = \frac{12,53}{7,45} = 1,68,$$

де $K_{в.п.}$ — коефіцієнт перевищення;
 $>O_{б}$ — більше значення тенденції динаміки досліджуваних показників;
 $<O_{м}$ — менше значення тенденції динаміки досліджуваних показників.

Таким чином обсяги зростання валюти балансу були в 1,68 раза вищими порівняно з темпами зростання обсягу страхових платежів, що зумовило зниження показника ділової активності з 1,10 в 2000 р. до 0,65 в 2009 р.

Проте ця тенденція, як свідчать розрахунки, не була стабільною. Так за період з 2000 р. до 2006 р. коефіцієнт ділової активності знижувався з 1,10 до 0,61, а в період з 2006 р. до 2009 він зростав з 0,61 до 0,65. Така тенденція пояснюється тим, що в період з 2000 по 2006 р. коефіцієнт перевищення темпів зростання валюти балансу над темпами зростання страхових платежів становив 1,80, а в другому періоді більш швидкими темпами зростали страхові платежі, коефіцієнт перевищення становить в цьому порівнянні 0,93.

Отже з метою підвищення коефіцієнта ділової активності страхові компанії повинні забезпечувати неухильне зростання страхових платежів.

Аналогічні висновки можна зробити на основі аналітичного групування. Для цього вибірку сукупності розподілено на три групи: 30 компаній в кожній групі. В основу групування прийнято обсяги валюти балансу за 2008 рік.

Таблиця 2

Групування страхових компаній вибіркової сукупності за 2008 рік за обсягом валюти балансу на 1 страхову компанію

Показник	I група від 180 млн і більше	II група від 74 млн до 180 млн	III група до 74 млн	У середньому по вибірці
Кількість компаній в групі	30	30	30	90
Валюта балансу	440 264,6	119 793,1	49 169,6	203 075,8
Страхові платежі	310 321,1	90 756,7	43 078,8	148 052,2
Коефіцієнт ділової активності	0,70	0,76	0,88	0,73

* Власні розрахунки показників 90 страхових компаній за даними Insurance Top та Страхова справа.

Аналіз наведених в табл. 2 даних свідчить про наявність статистичного зв'язку коефіцієнт ділової активності страхових компаній з обсягами валюти балансу і страхових платежів, який має обернений характер. Тобто, зі зростанням обсягу валюти балансу і страхових платежів коефіцієнт ділової активності знижується. Наприклад: обсяг валюти балансу в I групі порівняно з III групою більше відповідно в 8,95 раза (440 264,6 / 49 169,6), а страхових платежів у 7,20 раза (310 321,1 / 43 078,8). В той час коефіцієнт ділової активності в I групі значно нижче порівняно з коефіцієнтом ділової активності в третій групі. Коефіцієнт перевищення в даному порівнянні становить 1,26 (0,88 / 0,70). Отже, коефіцієнт ділової активності III групи вище в порівнянні з першою групою в 1,26 раза.

Логіко-теоретичний аналіз наведених розрахунків дає підстави зробити наступні висновки щодо умов зростання коефіцієнта ділової активності:

1) коефіцієнт ділової активності зростає за умови, якщо паралельно зростають обсяги валюти балансу і страхових платежів. При цьому обсяг страхових платежів зростає в більшій мірі порівняно до зростання валюти балансу.

2) за умови, коли обсяг страхових платежів зростає, а обсяг валюти балансу залишається на попередньому рівні.

Коефіцієнт ділової активності знижується,

1) якщо обсяги валюти балансу більшою мірою зростають порівняно зі зростанням обсягу страхових платежів, а також за умови, коли страхові платежі залишаються на попередньому рівні, а обсяги валюти балансу зростають.

2) коефіцієнт ділової активності також знижується за умови, коли зростають обсяги страхових платежів і обсяги валюти балансу, але при цьому обсяги останніх зростають значно більше порівняно зі зростанням обсягів страхових платежів.

З огляду на економічну доцільність оптимальним варіантом співвідношення зростання обсягів страхових платежів і валюти балансу, що забезпечує підвищення коефіцієнта ділової активності, є варіант, за якого обсяги страхових платежів і валюти балансу паралельно зростають, але при цьому темпи зрос-

тання обсягу страхових платежів мають бути вищими порівняно з темпами зростання валюти балансу.

Аналітичний зміст коефіцієнта ділової активності, на нашу думку, варто розглядати не лише як результативний показник, який характеризує ефективність діяльності страхових компаній, а також як умову і фактор, що спричинює цю ефективність. Правомірність такого підходу ґрунтується на логіко-теоретичному припущенні, що кінцевий результат – економічна ефективність діяльності страховиків визначається загальноприйнятими конкретними показниками: обсягом балансового прибутку, рентабельністю та іншими. Необхідно зауважити, що в цьому контексті зміст поняття «умови діяльності страхової компанії» тлумачиться як сукупність обставин, від яких залежить формування розміру того чи іншого фінансово-економічного показника. Умови – це сукупність обставин, які забезпечують можливість здійснення (існування) певного процесу чи явища.

Як відомо, основою результативної діяльності страхових компаній є певні безпосередньо не визначені причини. В економічних дослідженнях ці причини прийнято називати факторами. В широкому розумінні фактор – причина, рушійна сила економічного процесу чи явища. Теорія факторного аналізу розглядає економічні явища і процеси як взаємодію, взаємозв'язок чисельних різноманітних факторів: виробничих, організаційних, управлінських та інших дія яких проявляється в певних умовах по різному.

В цьому контексті коефіцієнт ділової активності слід розглядати як синтетичний узагальнюючий фактор. Можна виділити наступні напрямки прояву впливу цього фактора на діяльність страхових компаній:

– з точки зору споживачів страхових послуг (фізичних і юридичних осіб) ділова активність страховика проявляється в стабільності, повноті і своєчасності страхових виплат і відшкодувань при мінімальних страхових преміях, тобто можливість виконувати прийняті на себе зобов'язання протягом тривалого часу;

– з точки зору акціонерів страховика ділова активність має забезпечити

отримання прибутку на вкладений капітал. Цей напрямок ділової активності має довгостроковий характер, оскільки інвестор віддає перевагу отримання середнього порівняно з загальним макроекономічним показником, прибутку, але протягом тривалого періоду часу;

– на макроекономічному рівні ділова активність направлена як на вчасну і швидку ліквідацію масових збитків (наприклад, у разі природних катастроф чи епідемій), так і на формування системи захисту, яка доповнює систему державного соціального страхування і забезпечення безпосередньої участі в ній;

– на рівні страхової компанії ділова активність має забезпечити належний рівень резерву платоспроможності, тобто встановленого державою розміру чистих активів, які являються умовою виконання страхових зобов'язань та забезпечення ефективного використання страховиком власних ресурсів.

Виступаючи за своїм змістом як чинник, ділова активність спричинює певні зрушення в системі показників, які характеризують діяльність страхових компаній. Оскільки в даному дослідженні йдеться про вплив ділової активності на ефективність діяльності страхових компаній, розглянемо в цьому контексті результати аналітичного групування страхових компаній вибіркової сукупності за рівнем цього показника.

Для аналізу страхові компанії зведені в три групи в порядку послідовного зростання показника, покладеного в основу групування, – коефіцієнта ділової активності. При цьому, до першої групи віднесені страхові компанії з низьким рівнем групувальної ознаки, а до третьої – з високим. Результати групування наведені в табл. 3. Ці дані свідчать про наявність взаємозв'язків обсягів валюти балансу, страхових платежів, страхових виплат, страхових резервів, власного капіталу та гарантійного фонду і розміром коефіцієнта ділової активності. Це дає підстави зробити висновок про те, що коефіцієнт ділової активності кількісно визначає фактор, який сприяє підвищенню рівня концентрації фінансових ресурсів страхових компаній. В результаті аналізу виявилось, що із збільшенням коефіцієнта ділової активності від першої групи до третьої групи в 3,97 раза, в такому ж напрямку зростають і кількісні показники концентрації фінансових ресурсів. Так, обсяг страхових платежів у третій групі порівняно з першою групою більший – в 2,51 раза, страхових виплат – в 3,91 раза і страхових резервів – в 2,40 раза.

Аналіз результатів групування страхових компаній за рівнем коефіцієнта ділової активності свідчить також про те, що рівень страхових виплат корелює з коефіцієнтом ділової активності. Зауважимо: рівень виплат, обчислений відношенням суми страхових виплат до

Таблиця 3

Групування страхових компаній вибіркової сукупності за рівнем коефіцієнта ділової активності за 2008 рік

Показник	Групи компаній за розміром коефіцієнта ділової активності			
	І група до 0,56	ІІ група від 0,57 до 1,00	ІІІ група від 1,05 і більше	У середньому по вибірці
	Обсяг в розрахунку на одну компанію, тис. грн			
Кількість компаній в групі	30	30	30	90
Коефіцієнт ділової активності	0,33	0,76	1,32	0,73
Валюти балансу	256 470,1	190 926,4	161 830,8	203 075,8
Страхових платежів	85 224,6	145 392,0	213 540,0	148 052,2
Страхових виплат	21 944,6	43 742,3	85 843,8	50 510,2
Страхових резервів	36 542,8	63 866,8	87 850,4	62 753,3
Власного капіталу	178 026,8	115 116,1	71 131,2	121 424,7
Гарантійного фонду, в т.ч.:	113 743,9	53 083,6	21 511,4	62 779,6
- додаткового капіталу	3 149,9	24 776,5	12 326,5	13 417,7
- резервного капіталу	71 544,7	4 133,8	5 535,7	27 071,4
- нерозподіленого прибутку	39 049,3	24 173,2	3 649,2	22 290,6

обсягу страхових платежів, свідчить про обсяги вилучених фінансових ресурсів страхової компанії. Так за наведеними в табл. 3 даними при збільшенні коефіцієнта ділової активності від першої групи до третьої в 3,97 раза показник рівня виплат зростає в 1,56 раза.

Варто звернути увагу, що зміна обсягів валюти балансу, власного капіталу і гарантійного фонду залежно від збільшення рівня коефіцієнта ділової активності відбувається в оберненому напрямку: із збільшенням коефіцієнта ділової активності від першої групи до третьої обсяг валюти балансу зменшується на 36,90% (63,10 – 100,00) пункти, власного капіталу — на 60,04% (39,96 – 100,00) пункти і гарантійного фонду — на 81,09% (18,91 – 100,00) пункти.

На наш погляд, це пояснюється тим, що обсяг вільних від зобов'язань коштів, які можуть бути залучені на формування джерел власного капіталу і гарантійного фонду, визначається не лише обсягом страхових платежів, а й обсягом страхових виплат. Останній в більшій мірі впливає на формування обсягу власного капіталу і гарантійного фонду порівняно із обсягом страхових платежів. В наших розрахунках показник перевищення збільшення обсягу страхових виплат над збільшенням страхових платежів від першої групи до третьої групи становить:

$$K_n = \frac{P_3(>)}{P_3(<)} = \frac{3,91}{2,51} = 1,56$$

Отже, зростання страхових виплат від першої групи до третьої групи в 1,56 раза більше порівняно із зростанням обсягу страхових платежів.

Аналогічний вплив збільшення коефіцієнта ділової активності від першої групи до третьої спричиняє на співвідношення зростання обсягу страхових виплат і обсягу страхових резервів. Показник перевищення в цьому співвідношенні дорівнює:

$$K_n = \frac{P_3(>)}{P_3(<)} = \frac{3,91}{2,40} = 1,63$$

Як бачимо, зростання страхових виплат в четвертій групі порівняно з першою групою в 1,63 раза більше зростання обсягу страхових резервів.

Наведені вище дані щодо впливу коефіцієнта ділової активності на процес концентрації фінансових ресурсів страхових компаній підтверджуються

результатами аналізу залежності розміру якісних показників від зміни величини коефіцієнта ділової активності.

Як відомо, фінансовий стан і результативність діяльності страхових компаній характеризується системою об'ємних і якісних показників. На відміну від об'ємних показників, які характеризують загальних розмір економічного явища чи процесу і можуть бути виражені вартісними (грошовими), або натуральними одиницями виміру, якісні показники відображають якісні особливості явищ чи процесів, закономірності їхнього розвитку, частоту виникнення тощо. Якісні показники завжди подаються відносними величинами.

Виходячи з наведеної класифікації економічних показників, які характеризують фінансовий стан і результати діяльності страхових компаній, розглянемо наступні якісні показники: показник покриття інвестиційними активами і грошовими засобами страхових резервів, коефіцієнт забезпечення власними засобами, рівень виплат, коефіцієнт стійкості, коефіцієнт платоспроможності.

За визначенням окремих авторів, які подаються в літературних джерелах, рівень покриття інвестиційними активами і грошовими засобами страхових резервів обчислюється відношенням суми інвестиційних активів і грошових засобів до розміру страхових платежів за формулою:

$$K_{nia} = \frac{I_{ea} + \Gamma_k}{C_p}$$

де K_{nia} — рівень покриття страхових резервів інвестиційними активами і грошовими засобами;

$I_{ва}$ — обсяг інвестиційних активів, тис.грн;

Γ_k — обсяг грошових засобів, тис.грн;

C_p — обсяг страхових резервів, тис.грн.

Цей показник характеризує страхову компанію за ступенем розміщення засобів, за рахунок яких покриваються страхові зобов'язання, в найбільш ліквідних активах. Рівень покриття повинен дорівнювати 1 і більше. Якщо $K_{nia} = 1 < 1$, це може свідчити про розміщення коштів в неліквідних активах, або в активах з високим ступенем ризиковості (дебіторська заборгованість, нематеріальні активи, обладнання та матеріали). [4 ; стор. 99]

Коефіцієнт забезпеченості власними засобами визначається відношенням обсягу власних засобів до обсягу стра-

хових резервів. [3, с. 47] Обчислюється цей коефіцієнт за формулою:

$$K_{заб} = \frac{B_{зас}}{C_p}$$

де $K_{заб}$ — коефіцієнт забезпеченості власними засобами;

$B_{зас}$ — обсяг власних засобів, тис.грн.

В цьому контексті розглянемо взаємозв'язок коефіцієнта ділової активності з рівнем покриття інвестиційними активами і грошовим засобами страхових резервів, коефіцієнтом забезпеченості страхових резервів і рівнем виплат (табл. 4).

Таблиця 4

Групування страхових компаній вибіркової сукупності за рівнем коефіцієнта ділової активності за 2008 рік

Показник	Групи компаній за розміром коефіцієнта ділової активності			
	1 група до 0,56	2 група від 0,57 до 1,00	3 група від 1,05 і більше	В середньому по вибірці
	Розмір показників за групами в розрахунку на 1 компанію			
Кількість компаній в групі	30	30	30	90
Страхових резервів	36 542,8	63 866,8	87 850,4	62 753,3
Страхових платежів	85 224,6	145 392,0	213 540,0	148 052,2
Страхових виплат	21 944,6	43 742,3	85 843,8	50 510,2
Сума інвестиційних активів і грошових засобів, тис.грн.	168 916,1	151 312,0	118 551,8	146 260,0
Обсяг власного капіталу, тис.грн.	178 026,8	115 116,1	71 131,2	121 424,7
Рівень покриття ($K_{діл}$)	4,62	2,37	1,35	2,33
Коефіцієнт забезпеченості ($K_{заб}$)	4,87	1,80	0,81	1,93
Рівень виплат	0,26	0,30	0,40	0,34

Наведене в табл. 4 групування підтверджує висновок: у страхових компаніях третьої групи, де коефіцієнт «ділової активності» в 4,00 раза вище ніж у першій групі (табл. 3), а рівень страхових виплат — в 1,56 раза вище, рівень покриття страхових резервів інвестиційними активами і грошовим засобами на 70,78 (29,22 – 100,00) пункти і коефіцієнт забезпеченості страхових резервів власними засобами — на 83,37 (16,63 – 100,00) пункти нижчі.

Слід зазначити, що параметри, за якими обчислюються досліджувані показники в цьому порівнянні із зростанням коефіцієнта ділової активності, також знижуються: обсяг інвестиційних активів і грошових засобів — на 29,82 (70,18 – 100) пункти, а власних капіталу — на 60,04 (39,96 – 100) пункти. В той же час як обсяг страхових резервів зростає в 2,40 раза.

В цьому дослідженні певний інтерес становлять структурні зрушення в обсязі гарантійного фонду. Отже, можна зробити висновок: зростання коефіцієнта ділової активності супроводжується структурними зрушеннями в обсязі гарантійного фонду. Ці зрушення полягають в тому, що питома вага додаткового капіталу в структурі гарантійного фонду на 54,53 (57,30 – 2,77) пункти зростає, а частки резервного капіталу на 37,17 (25,73 – 62,90) пункти

і нерозподіленого прибутку на 17,37 (16,96 – 34,33) пункти знижуються.

Таким чином, безперечним є висновок про вплив ділової активності на систему абсолютних і відносних якісних показників, за якими характеризується результативність діяльності страхових компаній. Це дає підстави вважати ділову активність факторною ознакою, а коефіцієнт ділової активності — оціночним кількісним параметром цієї ознаки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Страхування: Підручник / Керівник автор, кол. і науковий ред. С.С.Осадець. - К, КНЕУ, 1998, стор. 426.
2. Журнал страхова справа, № I (5) 2002 рік, січень... лютий... березень, стор. 18
3. А.Самойловский. Зарядка для страхових умов, або обличчям до страхування. / Страховий ринок України. 2002. — 99 с.
4. Показатели деятельности страховых компаний Украины за 2004 год. / Страховой рейтинг Insurance Top, №1 (9) 2005 (март), стр. 41.